

นกยูงอำเภอจุน จังหวัดพะเยา

นกยูง

ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทร์กุล

ประเทศไทยมีจำนวนประชากรนกยูงไทยมากในอดีต สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในป่าพื้นราบ ต่ำกว่า 900 เมตร ยกเว้นบริเวณตอนกลางเทือกเขาที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและจังหวัดทางตะวันออกเฉียงใต้ ตามสภาพทางภูมิศาสตร์จะเห็นว่าประเทศไทยเป็นจุดศูนย์กลางของนกยูงไทยทุกสายพันธุ์ (ฉัตรชัย, 2531, Bain & Humphrey, 1980) ปัจจุบันเนื่องจากการทำลายสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้นกยูงไทยสูญเสียดินที่อยู่อาศัย ประกอบกับถูกล่าเพื่อเอาขนและการดักจับลูกนกเพื่อนำมาเลี้ยงทำให้นกยูงไทยมีจำนวนลดน้อยลงและหมดไปจากพื้นที่หลายแห่ง บริเวณที่มีหลักฐานยืนยันและเชื่อถือได้ว่า มีนกยูงไทยในปัจจุบันได้แก่ บริเวณแนวป่าริมลำน้ำสาละวิน ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณลำน้ำแม่จัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก (นริศและอุทิศ, 2526) และในพื้นที่ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ปกติพบนกยูงไทยตามชายป่าบริเวณพื้นที่ใกล้กับหมู่บ้านชนบท และหลายครั้งที่พบในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมระดับความสูง ตั้งแต่พื้นที่ราบถึง 4,000 ฟุต จากระดับน้ำทะเล (Delacour, 1947)

นกยูงไทยจัดเป็นนกขนาดใหญ่ที่มีสีสันสวยงาม เพศผู้และเพศเมียมีสีขนแตกต่างกัน (sexual dimorphism) แต่ทั้งสองเพศมีขนเหลือบเป็นเงางาม (Johnsgard, 1986) โดยทั่วไปนกยูงจะหากิน รวมกันเป็นฝูงขนาดเล็ก ยกเว้นเพศผู้ที่โตเต็มวัย (adult precock) ซึ่งพบตามลำพังและบางครั้งก็จะเข้าไปหากินร่วมกับฝูงตัวเมีย นกยูงจะหากินตามหาดทรายและตามพงหญ้าริมน้ำ หรือที่โล่งกลางแจ้งพฤติกรรมนี้จะทำสลับกับการไปหลบพักผ่อนในบริเวณป่า บางครั้งก็จะแวะไปหากินในโป่ง บริเวณที่นกยูงใช้เป็นแหล่งอาหารในแต่ละวันจะแตกต่างกัน ไม่เป็นแบบแผนลำดับว่าจะเข้าไปใช้พื้นที่ประเภทใดก่อนหรือหลัง ขึ้นอยู่กับการหลบหลีกศัตรูและโอกาสที่ผ่านไปพบ นกยูงจะพักผ่อนสลับกับการออกไปหาอาหารกินเรื่อย ๆ เกือบตลอดวัน บางครั้งเมื่อไปพบกับฝูงอื่น ๆ ก็จะไปหากินร่วมกันเป็นฝูงใหญ่ แต่สุดท้ายก็จะแยกย้ายและติดตามฝูงเดิมของตนเองไป อาหารของนกยูง ได้แก่ ใบและเมล็ดของหญ้าชนิดต่าง ยอดไม้อ่อน ๆ ชูยไผ่ และผลไม้ต่าง ๆ ที่ร่วงลงพื้น แมลงชนิดต่าง ๆ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้นกยูงยังเข้าไปหากินตามโป่งเป็นครั้งคราว (ประทีปและคณะ, 2528)

นกยูงตัวผู้

นกยูงเพศผู้มีขนคลุมหางสวนบนยาวปิดขนหาง สวนปลายของขนคลุมหางดังกล่าวมีลายเป็นดวงสวยงามมาก (Johnsgard, 1986) ฉัตรชัย (2531) บรรยายลักษณะของขนคลุมหางนกยูงว่ามี ขนสีเขียวเหลืองทองและเหลืองส้มม่วงบรอนซ์ ในขณะที่เดียวกันสวนปลายของขนคลุมหางแต่ละเส้นเป็นแถบสีซ้อนกันเป็นวง ๆ ที่เรียกกันว่า “แวมมยุรา” โดยตรงกลางสุดสีน้ำเงินเข้ม วงรอบถัดมาสีเขียวมรกตเป็นประกายสดใส และถัดออกมาอีกเป็นวงกว้างสีน้ำตาลบรอนซ์และแถบเล็ก ๆ เป็นวงถัดมาอีก 2 วง คือวงสีเขียวเหลืองทองและวงสีม่วงบรอนซ์ แต่ที่ปลายขนคลุมหางที่อยู่ชั้นนอกสุดซึ่งยาวที่สุดจะไม่มีแวมมยุราเหล่านี้ นกยูงไทยเพศผู้มีขนาดความยาวปีก 460 – 540 มิลลิเมตร ความยาวจงอยปาก 42 - 45 มิลลิเมตร ความยาวแข้ง 160 – 170 มิลลิเมตร ความยาวหาง 400 – 475 มิลลิเมตร ความยาวของขนคลุมหาง 1,400 – 1,600 มิลลิเมตร น้ำหนักเพศผู้ประมาณ 3,850 – 5,000 กรัม (Ali & Ripley, 1969)

นกยูงตัวเมีย

นกตัวเมียลักษณะโดยทั่วไปคล้ายนกตัวผู้ แต่ขนสีเหลืองเขียวน้อยกว่า และมีประกายสีน้ำตาลเหลือง อยู่ทั่วไป ขนคลุมโคนหางไม่ยื่นยาวดังเช่นในนกตัวผู้ นกตัวเมียมีความยาวปีก 420 – 450 มิลลิเมตร ความยาว จงอยปาก 40 – 43 มิลลิเมตร ความยาวแข้ง 135 – 145 มิลลิเมตร ความยาวหาง 400 – 450 มิลลิเมตร รายงานอ้างอิง Cheng et al ว่าเพศเมียมีน้ำหนักประมาณ 1,060 – 1,160 กรัม

ความเป็นอยู่ช่วงผสมพันธุ์

ในช่วงระยะผสมพันธุ์ความเป็นอยู่ของนกยูงจะเปลี่ยนไปจากช่วงเวลาปกติ คือตั้งแต่ปลายเดือน สิงหาคมเป็นต้นไปนกยูงตัวผู้จะมีแพนชนปิดหาง (train) ซึ่งมีลักษณะเป็นดอกดวงสวยงามงอกยาวออกมาเรื่อยๆ และจะยาวสุดประมาณต้นเดือนมกราคม บางตัวอาจยาวถึง 150 เซนติเมตร เมื่อหางยาวมากขึ้นการ ร้องประกาศอาณาเขตก็จะถี่เกือบตลอดทั้งวัน โดยเสียงร้องจะลากยาวขึ้นกว่าเดิม และเสียงลงท้ายดังคล้าย เสียงแมวร้อง คือ "โต้งโฮ้ง โต้งโฮ้ง โต้งโฮ้ง เมี้ยว "

ขณะเดียวกันในระยะนี้นกยูงตัวผู้ก็เริ่มจับจองพื้นที่ที่อยู่อาศัยและหากินค่อนข้างคงที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น บริเวณป่าที่โล่ง และหาดทรายริมฝั่งน้ำ พื้นที่ดังกล่าวอาจทับซ้อนกับนกยูงตัวผู้อื่นก็ได้ แต่ภายในบริเวณนี้นก ตัวผู้แต่ละตัวจะกำหนดจุดพื้นที่หวงห้ามของตนไว้ เพื่อการเกี่ยวพาราตีและผสมพันธุ์ (mating territory) โดย จะป้องกันไม่ให้นกตัวผู้อื่นเข้ามาล้ำแดนโดยเด็ดขาด ซึ่งได้แก่บริเวณหาดทรายริมน้ำนั่นเอง ความเข้มงวด เกี่ยวกับการป้องกันดินแดนจะสูงมากในช่วง 2 - 3 เดือนแรกของฤดูผสมพันธุ์และจะค่อย ๆ ลดน้อยลงเรื่อย ๆ ไปจนถึงปลายฤดูผสมพันธุ์ก็จะหมดไป

การเกี่ยวพาราตี และการผสมพันธุ์

การเกี่ยวพาราตีและการผสมพันธุ์ของนกยูงไทยในธรรมชาติ ประทีปและคณะ (2528) รายงานว่าเมื่อฝูง นกยูงเพศเมียผ่านเข้ามาในดินแดนของตน นกเพศผู้ก็จะเข้าไปร่วมหากินอาหารด้วย ช่วงเวลาถัดไปก็จะแสดง การเกี่ยว โดยการรำแพนหางเรียกความสนใจ ขั้นตอนการเกี่ยวเริ่มโดยการยกแพนชนปิดหางขึ้นพร้อมกับคลี ออกจนเป็นรูปพัด กางปีกทั้งสองข้างออกพวยงลำตัว ชูคอขึ้นเล็กน้อย ย่ำเท้ากับพื้นเบา ๆ แล้วจึงลู่อแพนหาง เปลี่ยนทิศทางได้อย่างรวดเร็ว และหมุนตัวกลับหันแพนหางด้านหลังให้กับนกเพศเมีย การสั่นหางและการหัน ส่วนต่าง ๆ จะทำสลับเปลี่ยนไปมาอยู่ตลอดเวลา นกยูงเพศเมียที่พร้อมจะผสมพันธุ์จะเดินเข้าไปใกล้และจะจิก ขนของนกเพศผู้ตามที่ต้องการ ๆ เมื่อนกเพศเมียเดินไปข้างหน้าจะย่อตัวลงนกเพศผู้จะลดจะย่อแพนหางลงแล้วจะ ผสมพันธุ์ทันที ในการเกี่ยวพาราตีบางครั้งก็ไม่เกิดผลเนื่องจากฝูงนกยูงเพศเมียไม่ได้ให้ความสนใจและเดินผ่าน

พื้นที่ครอบครองไปสู่เขตครอบครองของเพศผู้ตัวอื่น ๆ ซึ่งขณะนั้นนกยูงเพศผู้ที่มีเขตครอบครองข้างเคียงได้
รำแพนคอยอยู่แล้ว

รังวางไข่ส่วนใหญ่สร้างอยู่บนพื้น ปกติจะอยู่ในแหล่งที่ปลอดภัยจากศัตรูต่าง ๆ หรือสามารถมองเห็น
ศัตรูก่อน ตามปกติในธรรมชาติวางไข่ได้ครอกละ 3 – 6 ฟอง แต่ในกรงเลี้ยงพบว่าสามารถวางไข่ได้ถึงครอกละ
8 ฟอง (Johnsgard, 1986 อ้างถึง Beebe 1918 – 1922) Smythies (1953) รายงานว่า นกยูงไทยวางไข่
ครอกละ 3 – 5 ฟอง แต่บางโอกาสอาจมีจำนวนมากถึง 8 ฟอง ไข่สีน้ำตาลแกมเหลืองบางครั้งจะมีลายประสี
น้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลแดง ส่วน Ali และ Ripley (1969) รายงานว่าโดยปกติในนกยูงไทยวางไข่ครอกละ 3 – 6
ฟอง เช่นเดียวกับที่ Johnsgard (1986) อ้างตาม Beebe (1918 – 1922) ขนาดของไข่เฉลี่ย 72.7 + 53.7
มิลลิเมตร น้ำหนักไข่สดประมาณ 114.9 กรัม (Johnsgard, 1986) นอกจากนี้ Ali และ Ripley (1969) ยัง
รายงานว่านกยูงเพศเมียเท่านั้นที่เป็นผู้กกไข่ ระยะเวลาฟักไข่ 26 – 28 วัน

นกยูงไทยเพศเมียในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จะวางไข่ในบริเวณป่าและพบว่าบนเกาะกลาง
ลำน้ำด้วย โดยจะเริ่มวางไข่และฟักไข่ตั้งแต่เดือนธันวาคมจนถึงเดือนมีนาคม ซึ่งในช่วงนี้จะเห็นนกเพศเมียแยก
ออกจากฝูงไปหากินตามลำพัง และจะรีบเข้าไปกกไข่ต่อ ลูกนกยูงจะเริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่เดือนมกราคมเป็น
ต้นไป บางครั้งพบนกยูงเพศเมียพาลูก ๆ ออกหากินร่วมกันตามหาดทรายและที่ราบริมน้ำ ลูกนกมีการ
เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและสามารถบินขึ้นสู่ที่สูงได้ตั้งแต่ยังมีขนาดลำตัวเท่านั้นกระทา (ประทีปและคณะ,
2528) ลูกนกยูงเมื่อมีอายุ 14 วัน สามารถบินได้สูงขนาดบินไปเกาะบนหลังคาบ้านหลังเล็ก ๆ ได้ อายุ 23 วัน
ขนหงอนบนหัวปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน อายุ 4 สัปดาห์ ขนคลุมตัวซึ่งเป็นขนนก (feathers) เริ่มปรากฏ
ให้เห็น และจะมีขนดังกล่าวเต็มตัวเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ ส่วนการรำแพนจะเริ่มแสดงออกเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ (Ali
& Ripley, 1978) ลูกนกยูงโตเต็มวัยเมื่อมีอายุ 3 ปี (Johnsgard, 1986)

อันตรายและผู้ล่า

สัตว์ผู้ล่าที่จับนกยูง ลูกอ่อน หรือไข่นกยูง กินเป็นอาหาร ได้แก่ สัตว์ในกุ่มเสือ แมว สุนัข พังพอน
ชะมด อีเห็น เหยี่ยว และงู เป็นต้น แต่ศัตรูสำคัญที่ทำให้ลูกนกยูงลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วก็คือ มนุษย์ ซึ่งจะจับ
ทั้งตัวนก ไข่นก เพื่อเป็นอาหาร ประกอบเครื่องยา นำขนนกมาประดับพิธีต่าง ๆ

ในธรรมชาติ การอยู่รวมกันเป็นฝูงทำให้นกยูงสามารถอยู่รอด ได้สูงกว่าการแยกอยู่โดดเดี่ยว
เนื่องจากนกยูงจะช่วยกันระวังภัย และต่อสู้กับศัตรู สัตว์ผู้ล่าชนิดต่าง ๆ การหาอาหารก็ง่ายขึ้น แต่ข้อเสียของ
การอยู่รวมกันเป็นฝูงก็คือ ทำให้ศัตรูผู้ล่ารู้ตำแหน่งที่อยู่ของนกยูงได้ง่ายขึ้น ตำแหน่งของดวงตาของนกยูงอยู่
ด้านข้างของหัว ทำให้นกยูงสามารถมองเห็นได้มุมกว้างไกลกว่าตาของมนุษย์จึงมองเห็นศัตรูและเหยื่อได้ดี

สถานภาพทางกฎหมาย

นกยูงจัดเป็นสัตว์ป่าจำพวกที่กำลังจะสูญพันธุ์ (Endangered Species) สหพันธระหว่งประเทศ
เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for Conservaion of Nature and
Natural Resources, IUCN) จัดให้อยู่ในสัตว์ป่าจำพวกที่ถูกคุกคาม (Threatered Species) ง่ายต่อการล่า
(Vulnerable Spercies) (Bain & Humphrey, 1980) นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ
ซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered
Species of Wild Fauna and and Flora, CITES) จัดให้อยู่ในบัญชี แนบท้าย หมายเลข 2 (CITES,1987)

นกยูงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ

ในพื้นที่ป่า (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ) มีนกยูงไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี สิ่งหนึ่งเกิดจากวิถีชีวิตแรง
ศรัทธาแห่งชุมชนซึ่งเชื่อกันว่านกยูงแห่งผืนป่าเวียงลอ คือนกยูงของพญาลอเป็นนกยูงศักดิ์สิทธิ์ ต้องปกป้อง
รักษาและไม่ทำร้าย จึงเกิดการจัดตั้งเป็นขบวนนกยูงเพื่อให้ชุมชนและนกยูงสามารถอยู่ร่วมกันได้

ชวงนกยูงกิวแก้ว

เกิดจากการพัฒนาเมื่อ พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อตั้งชวงนกยูง โดยครั้งแรกใช้ชื่อว่า "ชวงนกยูงเพื่อแม่" ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของพี่น้องประชาชนและเยาวชนในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 8 ชุมชนบ้านกิวแก้ว ตำบลห้วยข้าวก่า อำเภोजุน จังหวัดพะเยา จากนั้นได้จัดตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์นกยูงไทยขึ้น เพื่อให้คนและสัตว์ป่าอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมถึงการอนุรักษ์นกยูงไทยแท้ให้คงอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพฤติกรรมของนกยูงไทย

ชวงนกยูง 69

เป็นชวงนกยูงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 9 ตำบลห้วยข้าวก่า อำเภोजุน จังหวัดพะเยา ซึ่งชุมชนได้รวมตัวกันอนุรักษ์นกยูงไทยแห่งป่าเวียงลอ โดยมีผู้นำชุมชนและพี่น้องประชาชนดำเนินการร่วมกัน ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขผลกระทบอันเนื่องมาจากนกยูงลงมากินผลผลิตทางการเกษตรทำให้ได้รับความเสียหาย เพื่อให้คนและนกอยู่ร่วมกันได้

ข้อปฏิบัติในการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของนกยูงไทยในพื้นที่

1. ลงทะเบียนในการเข้าพื้นที่ชวงนกยูงเพื่อความปลอดภัยทุกครั้ง
2. สวมใส่เสื้อผ้าให้กลมกลืนกับธรรมชาติ และกรุณางดใช้เสียง
3. หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์ต่างๆ
4. งดใช้แฟลชถ่ายภาพ
5. ไม่ใช้น้ำหอมเครื่องปรุงแต่งกลิ่นตัวที่มีกลิ่นฉุน
6. ไม่สูบบุหรี่ ดื่มสุราและไม่นำของมีเมาต่างๆ เข้าชม
7. ห้ามขึ้นชมเกิน 3 คน
8. ช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะเรี่ยราด
9. ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในชม
10. กรุณาปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด

ที่มา: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
งานประชาสัมพันธ์ สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลห้วยข้าวก่า
ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ มิ.ย. 2545

<https://sites.google.com/site/lovebird123321/phvti-kr-rm-nir-vdu-phsm-phanthu->

[kxng-nk-yu](#)

ภาพ: วันเพ็ญ ตันจันทรกุล

ผู้เรียบเรียง: สุพร ทิพย์จักร์

แผนที่และการเดินทาง

เดินทางมาจาก
จังหวัดพะเยา

ประตูเวียงล่อ

วัดพระธาตุ
ศรีรัตนสุคาราม

ป้อมตำรวจ
กิ้วแก้ว

ทางหลวง
หมายเลข
1021

check-In

ช่วงกยุงกิ้วแก้ว
(ช่วงกยุงเพื่อแม่)

วัดกู่พางลาว

อ่างเก็บน้ำ
กู่พางลาว

check-In

สถานที่จัดควานนับนกยุง

check-In

ช่วงกยุง 69

f : เทศบาลตำบลห้วยข้าวท่า
www.facebook.com/huaykaokum
: 054-459031 ต่อ 114

☎ : 081-9809627 นายไพโรจน์ ราษฎร์
นายกเทศมนตรีตำบลห้วยข้าวท่า

แผนที่การท่องเที่ยวชมนกยุงไทย

จัดทำโดย...งานประชาสัมพันธ์ สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลห้วยข้าวท่า